СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ - Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Доц. д-р Тодор Кръстевич – Зам. ректор „Научноизследователска и проектна дейност“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Поля Ангелова
Проф. д-р Маргарита Богданова
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1815-6

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

Напълно автоматизирания луксозен комунизъм – опит за подмяна на идеологията с технология
Проф. д.н. Борислав Борисов, докт. Дмитрий Лем 7

Бюджетно осигуряване на националната сигурност – състояние и тенденции за периода 2010 – 2019 г.
Проф. д-р Андрей Захариев, ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Русалин Русалинов.....18

За информационното общество в България – 30 години след началото на промените
Проф. д-р Йордан Василев 27

Човешките ресурси в здравеопазването (2009-2019 г.)
Доц. д-р Анастасия Марчева, гл. ас. Милена Владимирова.....35

Реформата в българското данъчно облагане и икономиката в сянка
Доц. д-р Валентин Милинов 43

Надзор върху застрахователната дейност в България в контекста на защитата на интересите на застрахованите
Доц. д-р Венцислав Василев 51

Българската икономика преди и след 30 години: източници на растежа
Доц. д-р Вера Пиримова 58

Глобализацията на съвременната икономика и мястото на България в нея
Доц. д-р Людмил Несторов 67

Осигурително-технически аспекти на взаимовръзката „вход – изход“ през призмата на адекватността и еквивалентността на пенсионноосигурителната система в България
Доц. д-р Пламен Йорданов, докт. Жанета Ангелова 76

Застраховането като възможност за осигуряване на допълнителен доход на хората в надработоспособна възраст
Доц. д-р Румен Ерусалимов 84

Конвергенция на финанси и застраховане в България –
проявления, тенденции, възможности
Доц. д-р Стоян Проданов.....93

Анализ на показателите за капиталова адекватност на банките
в България през периода 2007 – 2018 г.
Гл. ас. д-р Аглика Кънева 102

Еволюция на държавния надзор върху застрахователната
дейност в България
Гл. ас. д-р Анелия Панева 113

30 години пазарна икономика в България: ефекти върху заетостта
Гл. ас. д-р Елка Сярова.....121

Оценка състоянието на задлъжнялостта в подсектор
„Местно самоуправление“
Гл. ас. д-р Петко Ангелов, докт. Силвия Заркова.....129

Развитие и усъвършенстване на институционалната структура
на пазара на труда в България
Гл. ас. д-р Таня Илиева 137

Пъзел с изменчивостта – методология за тестване на БФБ
Гл. ас. д-р Цвета н Павлов 144

Осигуряване в Универсален пенсионен фонд – състояние
и възможности
Ас. д-р Йордан Йорданов.....153

Инвестирането във ВЕЦ като важен възобновяем енергиен източник
в България
Ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Мирослав Костадинов.....161

Мястото на преките чуждестранни инвестиции
в българската икономика
Ас. Елица Петкова.....168

Парите – начален и краен стимулатор и ограничител на банковото
външнотърговско посредничество (Финансово-правни аспекти)
Ас. Игнат Папазов 177

Стрес тестовете на българската банкова система в контекста
на регулаторните изисквания на Базел III
Докт. Беатрис Любенова 184

Инвестиционните банки и ипотечните облигации
Докт. Борислав Киров 196

Презастраховането като инструмент за управление на риска
Докт. Вахан Бохосян 205

Отражение на петролните ценови шокове върху световната
икономика
Докт. Даниел Тунчев 211

Българският модел на системата „бонус-малус" и поредното
предизвикателство пред застрахователните компании
Докт. Михаела Монова 220

Проблеми и предизвикателства пред холдинговите дружества
в България
Докт. Теодора Цветкова 228

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

Същност и възможности за счетоводно отчитане
на специализираните пенсионни резерви в пенсионноосигурителните
дружества
Проф. д-р Атанас Атанасов 239

Съвременната агростатистика в България – началото
Проф. д-р Поля Ангелова 247

Стандартизация на счетоводството в предприятията от публичния
сектор в Република България
Доц. д-р Венцислав Вечев 255

Значими изменения в счетоводството в резултат на настъпилите
социално-икономически промени през последните 30 години
Доц. д-р Галина Чиприянова 261

Структурните промени в българската икономика и влиянието им
върху външната търговия и икономическия растеж
Доц. д-р Красимира Славева 270

Първи период в развитието на статистическия анализ
на „Отдалечени наблюдения“ ("OUTLIERS")
Доц. д-р Любомир Иванов **281**

Оценка на достъпа до интернет в дейността на предприятията
Доц. д-р Маргарита Шопова **288**

Стопански счетоводен анализ на ефективността и финансовата
стабилност на предприятието
Доц. д-р Марко Тимчев **296**

Правни аспекти на трансферното ценообразуване при данъчно
облагане в Р България
Доц. д-р Пенко Димитров **305**

Дуално или триално обучение по контролни дисциплини във висшето
образование – проблеми и предимства
Доц. д-р Пепа Стойкова **313**

Сравнителен анализ на финансирането на висшето образование
в страните от Европейския съюз
Доц. д-р Пламен Петков **324**

Предизвикателства пред одиторите в контекста на разширеното
докладване
Доц. д-р Силвия Костова **333**

Оценката на риска при извадковото изучаване в одита
Доц. д-р Стела Касабова **341**

Развитие на контрола върху акцизите през последните 30 години
Гл. ас. д-р Жельо Желев **347**

Мрежов модел за пътуване в България с БДЖ при планиране
на маршрут за пътуване с прикачване
Гл. ас. д-р Миглена Иванова **355**

Счетоводната професия в перспектива – умения и компетенции
Гл. ас. д-р Радосвета Кръстева-Христова **364**

Оценка на икономическото сближаване между областите в България
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов **371**

Проблеми при прилагането на разширения критерий на Дики-Фулър
Ас. д-р Евгени Овчинников 379

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Comparative Analysis of the Competitiveness of the Balkan Countries
Prof., PhD Lyubcho Varamezov.....387

Lean Management във висшето образование
Проф. д-р Маргарита Богданова 394

Стратегическият маркетингов мениджмънт – перспектива
за развитие на туристическите бизнес организации в България
Доц. д-р Ваня Григорова 403

Приложение на Big Data анализа за защита на информацията
Доц. д-р Веселин Попов, доц. д-р Петя Емилова 411

Проблемът с текучеството на персонала в българските предприятия
Доц. д-р Галина Захариева, докт. Дритон Сюлча.....419

Управление на преживяванията на персонала – фактор
за организационно развитие
Доц. д-р Ирена Емилова, гл. ас. д-р Милен Динков.....427

Подобряване на отрасловата свързаност чрез изграждане
на железопътния участък по коридор № 9
Доц. д-р Камен Петров, докт. Радослав Костев 436

Потенциал на индустриалния интернет за нещата за подобряване
на производствените процеси
Доц. д-р Наталия Маринова 445

Професионалното обучение и особености на системата
за професионално образование и обучение
Доц. д-р Христо Сирашки 453

Повишаване качеството на обслужване на клиенти чрез въвеждане
на нови технологии в търговията
Гл. ас. д-р Венцислава Минкова.....465

Предимства на гъвкавото управление на проекти и въздействието върху проектния риск
Гл. ас. д-р Евелина Парашкевова.....473

Социално-икономически промени - управленски аспекти
Гл. ас. д-р Елена Йорданова 481

Приложение на web 2.0 технологиите за споделяне на научни изследвания, ресурси и резултати
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова.....487

Съвременни предизвикателства пред управлението на регионалното развитие в Република България
Гл. ас. д-р Методи Иванов.....495

Маркетингови комуникации на българския бизнес в дигитална среда
Гл. ас. д-р Мирослава Ценкова 502

Местното самоуправление в България – някои основни постановки
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов 510

Степен на интегрираност на приоритетите за интелигентна специализация в плановите документи
Ас. д-р Мариела Стоянова 518

Концепция за многостепенно управление: възникване, развитие, перспективи
Докт. Димитрина Проданова.....524

Развитие на електронната търговия в България през последните 30 години
Докт. Михаела Маркова.....533

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

Устойчивост в развитието на туризма в националната бизнес среда
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 543

Българската индустрия – тридесет години по-късно
Проф. д-р Анета Денева.....551

Подпомагане на доходите на производителите от аграрния сектор
Доц. д-р Виолета Блажева 560

Съвременни измерения на управлението на талантите
Доц. д-р Искра Пантелеева 566

Значение на инфраструктурните коридори за регионалното икономическо развитие на България
Доц. д-р Камен Петров 574

Изследване на възможностите за развитие на туристическа дестинация „Свищов“
Доц. д-р Любка Илиева 583

Градско земеделие – алтернатива или необходимост
Доц. д-р Марина Николова 592

Теоретико-приложни аспекти на мърчандайзинга в българската търговска практика
Доц. д-р Петранка Мидова 603

Туристическите агенти, резервационните услуги на туроператорите и свързаните с тях дейности в България 30 години след началото на промените
Доц. д-р Петя Иванова 611

Изследване необходимостта от придобиване на търговски умения по женско предприемачество
Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Теодора Филипова 618

Бизнес среда и предприемаческа дейност на българските пивоварни предприятия
Доц. д-р Сергей Найденов 626

Атрибутивно анализиране на асортиментното разнообразие в точките на продажби
Доц. д-р Симеонка Петрова 634

Периодът на прехода – 30 години растеж на регионалните дисбаланси
Доц. д-р Тихомир Личев 642

Социална работа и социално предприемачество
Гл. ас. д-р Ваня Ганева 652

Анализ на сезонността в търговията
Гл. ас. д-р Венцислав Перков 660

Разкриване на нефинансова информация от големите български държавни предприятия
Гл. ас. д-р Емил Николов 667

Подходи за управление на риска в търговските предприятия
Гл. ас. д-р Зоя Иванова 676

Проблеми и предизвикателства пред развитието на туризма в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 684

Развитие на туристическа дестинация България като част от интернационалния туристически пазар
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 690

Анализ на предприемаческите нагласи в България
Ас. д-р Ивайло Костов 698

Устойчиво развитие на българската индустрия
Докт. Айтен Сабри 706

Значение на пътната инфраструктура като фактор за подобряване състоянието на горскостопанските предприятия
Докт. Руслан Коларов 714

Анализ на възможни решения за преодоляване на височинните ограничения и ограниченията в газенето през канала море-езеро за по-големи плавателни съдове създавани от Аспарухов мост
Инж. Дойчин Ников, Красимира Вангелова 722

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

ISBN 978-954-23-1815-6

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

740

ГРАДСКО ЗЕМЕДЕЛИЕ – АЛТЕРНАТИВА ИЛИ НЕОБХОДИМОСТ

Доц. д-р Марина Николова
Катедра „Аграрна икономика“
Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов
m.nikolova@uni-svishtov.bg

Резюме: *Градското земеделие се превръща във все по-привлекателен компонент в живота на съвременния, модерен човек. Положителните ефекти от развитието на градско/крайградско земеделие намират израз в използване на екологосъобразни, природощадящи практики, възможности за осигуряване на здравословна и чиста храна за семейството, разкриване на нови работни места или доброволен труд, положително въздействие върху здравето на индивида, устойчивост в развитието на градските територии, социализация на членовете, къси вериги на доставки, кооперране между членовете и др. Предизвикателствата по отношение развитието на градско земеделие са свързани с разкриването на неговия потенциал за повишаване качеството на живота и на средата в която живеят общностите в урбанизираните територии. Освен това то допринася за повишаване устойчивото развитие на тези общности в градска среда.*

Ключови думи*: градско земеделие, направления, ефекти, въздействия, модели, предизвикателства.*

JEL*: Q1, Q01, L23.*

URBAN AGRICULTURE – ALTERNATIVE OR NECESSARY

Associate Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
“Economy of Agriculture” Department,
„D. A. Tsenov” Academy of Economics, Svishtov – Bulgaria
E-mail: m_nikolova@uni-svishtov.bg

Abstract: *Urban farming is becoming an increasingly attractive component in the life of modern, modern man. The positive effects of urban/suburban agriculture development are reflected in the use of environmentally friendly, naturalisation practices, opportunities to provide healthy and clean food for the family, the creation of new jobs or volunteer work, a positive impact on the health of the individual, sustainability in urban development, socialization of members, short supply chains, cooperation among members, etc. The challenges with regard to the development of urban agriculture are linked to the disclosure of its potential to improve the quality of life and the environment in which communities in*

the urbanized territories live. It also contributes to increasing the sustainable development of these communities in an urban environment.

Key words: *urban farming, directions, effects, impacts, patterns, challenges.*

JEL: *Q1, Q01, L23.*

Въведение

През последните години интересът към възможностите за развитие на земеделие в градските и крайградски територии все повече нараства, което съвсем естествено провокира авторите към изследвания в тази област. От една страна нарастващото търсене на качествена храна, продоволствената сигурност, климатичните промени, а от друга забързаният начин на живот, стресът на работното място, „burn out“ проблемът при все повече работещи в активна възраст, налага общите усилия и координация на повече специалисти за постигането на конкретни цели. Поради тази причина все повече организации, асоциации, местни власти в градските общини, икономисти, еколози и социолози, а също така и отделни граждани се обединяват и ангажират с развитието и функционирането на различните форми и прояви свързани с градското земеделие.

Настоящата публикация е насочена към същността и причините за възникване на този специфичен вид земеделие, към различните модели за развитие на земеделие в градските общности, които се развиват и практикуват в Европейския съюз и България. Търсят се отговорите за неговото потенциално и очаквано въздействие в градските региони, за предизвикателствата и ограниченията при развитие на градското земеделие в бъдещето, като необходимост или алтернатива за хората в съвременния свят.

* * *

Миграцията от селото към града е световна тенденция - 54% от населението в световен мащаб живее в градовете. Очаква се този процент да нарасне между 66% и 72% до 2050 година. За сравнение през 1950 г. едва 30% от населението са били „граждани“. В Европа градското население надхвърля 73%, а у нас жителите в градовете са около 74% (https://www.bgfermer.bg/Article/6991556, 2018). По данни на НСИ, вътрешната миграция на населението през 2018 г. между градовете и селата в България все повече нараства и в този момент представлява

48.4% (https://www.nsi.bg/bg/content/3068/вътрешна-миграция-на-населението-между-градовете-и-селата-по-пол, 2019).

Всеизвестен е факта, че разрастването на градовете неминуемо води до промяна в устройствените мероприятия и усвояването на нови земеделски, горски или други територии. Освен това броят на работещите в селскостопанския сектор непрекъснато намалява (фиг. 1).

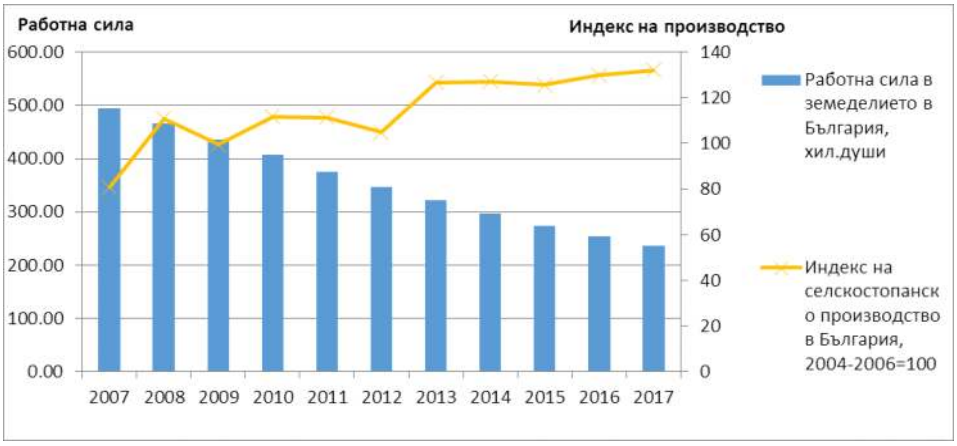

Фигура 1. Брой заети и индекс на производство в българското земеделие, хил. ГРЕ

Източник: Световна банка, ФАО, Евростат.

В същото време потреблението в градовете като цяло се увеличава, а заедно с това нараства и необходимостта за определени професии и хора, работещи в динамична работна среда да заменят умствения труд с други различни дейности. Така например някои се насочват към практикуването на туристически дейности. В тази връзка Павлов отбелязва че, селският туризъм в България има немалък потенциал за развитие (Павлов П. , 2016) и „преобладаващите положителни страни са достатъчно основание за развитието предприемаческата инициатива в сферата на винения туризъм“ (Павлов П. , 2017). А други предпочитат практикуване на земеделски такива.

Същностната характеристика на възможностите за развитие на земеделие в градски и крайградски райони може да се види от документа на Европейска парламентарна служба за изследвания, където с фигура са визуализирани различните направления за градско земеделие в Европа (McEldowney, 2017). Адаптираният вариант по авторова преценка е представен в табличен вид и включва четири основни направления в практическите възможности за осъществяване на земеделие в урбанизираните територии (табл. 1).

Таблица 1

Градско земеделие

ГРАДСКО СЕЛСКО СТОПАНСТВО	
Основни видове	**Подвидове, според локацията**
1. Училищни селскостопански градини	- Детски градини; - Общообразователни и професионални училища; - Университети; - Домове за социални дейности и др.
2. Интегрирано земеделие в сгради	- Покривно земеделие; - Аквапоника; - Хранителни стени; - Вътрешно земеделие (в сгради); - Вертикално (високоетажно).
3. Градски селскостопански градини	**-** Междублокови; **-** На гърба на основни постройки; - Хранителни земеделски пейзажи в градска среда (хранителен ландшафт).
4. Споделени градини	- Крайградски; - Квартални и др.

Забележка: Адаптирана таблица по фигура на R. Santo, A. Palmer and B. Kim, 'Vacant lots to Vibrant Plots: A review of the benefits and limitations of urban agriculture', Johns Hopkins Center for a Livable Future, May 2016, p. 1.

Целите на градския тип земеделие биха могли да се сведат до следните няколко основни вида:

Фигура 2. Обхват на целите при градското земеделие

Тези цели формират четири основни типа очаквани ***въздействия*** от осъществяването на устойчиви земеделски практики в градска среда, свързани със сплотяване на местни общности, подкрепа за икономиката в местен/регионален обхват, подобряване на здравословния статус на работещите и не на последно място по значимост – запазване и подобряване качеството на околната среда и те са показани на фиг. 3.

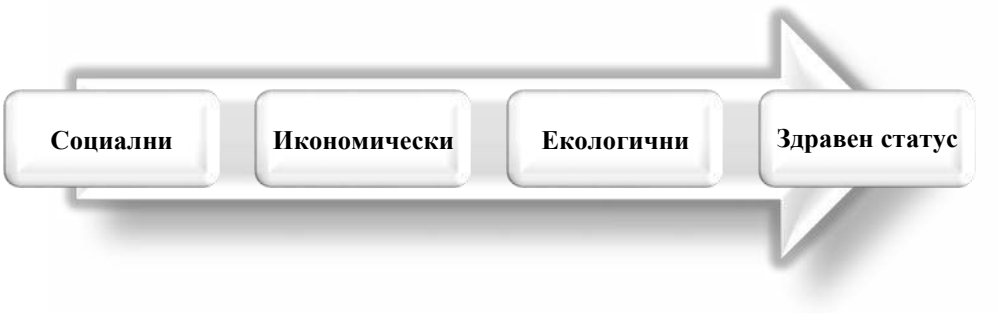

Фигура 3. Положителни ефекти от практикуването на градско земеделие

Социалното въздействие на градското земеделие намира проявление във възможностите за отдаване под наем на малкомащабни участъци земя в крайградските райони или изоставени такива в центъра на града. За тази цел се търси подкрепата на местните власти или правителството.

Икономическото въздействие се разкрива в самите цели за организиране на алтернативно производство в градските райони, за постигане на икономическа изгода или за собствено производство на храна, като най-често акцентът е върху свободното време, обществото и почивката. То е свързано с продоволствените цели за осъществяването на земеделски практики в градска среда и възможността за осигуряването на чиста и екологична храна за семейството, кварталните магазини или организирани местни пазари.

Екологичното въздействие е тясно свързано с опазване и съхраняване на околната среда (намаляване на CO_2, намаляване екологичния отпечатък, различни опаковки и др.). То намира отражение при изпълнение на образователните цели и се проявява при организация и функциониране на училищни селскостопански градини, като положителния ефект на този образователен инструмент намира израз в „учене чрез

преживяване“ и способства за придобиване на трайни умения, компетенции за щадящи земеделски практики и позитивно отношение към природата.

Антистресовото и релаксиращо въздействие се проявява като алтернатива за позитивен ефект върху здравословното и психическо състояние на хора, които са прекалено активни в офиси/фирми/ компании, обременени от продължителен умствен труд и търсещи промяна, чрез осъществяването на дейности в природна среда.

Въз основа на очакваните въздействия от осъществяването на устойчиви земеделски практики в градска среда, биха могли да се систематизират *ползите* от развитието на градско/крайградско земеделие в следните направления:

- защита на околната среда – използване на екологосъобразни, природощадящи практики;
- осигуряване на здравословна и чиста храна за семейството;
- нови работни места или доброволен труд;
- положително въздействие върху здравето на индивида;
- устойчивост в развитието на градските територии;
- социализация;
- намалена стойност на единица продукция (къси вериги на доставки, кооперране между членовете и др.).

Използването на свободни територии в градските или крайградски райони е целесъобразно и по отношение структурата на селскостопанска земя, където се наблюдава значително подобрение, като чувствително намаляват изоставените, необработваеми земи, които за периода между 2007-2017 г. са се редуцирали с повече от 3 пъти (Иванов, 2019) .

Като се вземе предвид обширната литература по темата, следните обстоятелства обясняват какви са основните аспекти на този особен вид нетрадиционно земеделие за разлика от конвенционалното селско стопанство (McEldowney, Urban agriculture in Europe. Patterns, challenges and policies, 2017):

▪ *различия между градско градинарство и градско земеделие*. Трябва да направим уговорката обаче, че поставяме разлика в понятията „градско земеделие“ и „градско градинарство“. Отглеждането на подправки, билки и др. по терасите на апартаменти и в дворчетата на градските къщи не се включва в същността на градското селско стопанство. Селскостопанските дейности при градското градинарство включва дейности с ниска степен на икономическа зависимост от материалните продукти, като основната цел е производство на храна с

предимно социални цели. Докато градското земеделие се основава на бизнес модел, осъществяващ се в обсега на града или в крайградските територии и предлага местни или регионални селскостопански продукти/услуги;

- *използване на нови технологии и къси вериги за доставки*. Greg Keeffe твърди, че това се отразява в начина, по който градското селско стопанство се ангажира с технологиите на отглеждане, прави избор по отношение на културите да бъдат отглеждани и ги изнасят на пазара. Той обяснява, че градското земеделие изисква приложение на нови технологии, които са различни от използваните в селското селско стопанство (Keeffe, 2016). Почвите в много градски райони могат да бъдат замърсени поради наличието на замърсена земя и в резултат на това производството на храни в градовете е в зависимост от алтернативни почвенощадящи практики (A. Jenkins, 2015). Същностната характеристика на градското земеделие показва, че връзката е по-директна и е насочена повече към потребителите, докато при традиционното земеделие е налице по-силна връзка между заинтересованите страни (производители и потребители). Алтернативи при развитие на градското земеделие са напр. хранителни системи, като хидропоника или аквапоника;
- *малък обхват в сравнение конвенционалното селскостопанско производство*. Този вид производство в никакъв случай не може да се счита за конкурент на традиционното производство на селскостопански продукти, особено от икономическа гледна точка.

В България през последните години активно се работи по въпросите за ефективно развитие потенциала на градското земеделие от гледна точка на възможните перспективи. През 2016 за първи път у нас стартира изследователски проект за градското земеделие, като стратегия за повишаване на качеството на живот на градските общности. Изследването се провежда от екип от социолози от Институт за изследването на обществата и знанието при БАН, заедно със специалисти по икономика, екология и ландшафтна архитектура и урбанистика (https://www.urbanagriculture-bg.com/, 2016). Това изследване показва, че понятието „градско земеделие“ е актуално и в съвременните условия от развитието на обществото. Особено нараства необходимостта от позадълбочено проучване на неговата същност, както и обществените ползи от неговото развитие.

Моделите за разкриване потенциала на градското селско стопанство в урбанизираните територии бихме могли да систематизираме в следните две основни направления:

- ❖ използване/усвояване на свободни покривни пространства и подходящи вътрешни помещения в сгради[1];
- ❖ използване на площи в крайградските и изоставени зони, чрез договорни условия.

Първи модел. От дълбока древност датират практики за отглеждане на растителност върху свободни покривни пространства на високоетажни сгради. В големите градове на страните от Европа, Америка и др., градското земеделие е добре познато и като заинтересовани страни са не само самите граждани, но също така и местните власти. Поради доказаните за местните общности ползи от неговото развитие, то се развива все по-бързо и мащабно. В България обаче то тепърва придобива популярност, като възможност за придаване устойчивост не само на урбанизираната среда в големите градове, но и за подобряване здравето на хората.

Втори модел. По принцип големите центрове/градове, развиват икономиката на света, като съсредоточават работата на много хора в мощни компании, институции, фирми и др. В забързаното ежедневие и в стремежа за себедоказване, кариера и власт, все по-често се среща стрес или крайно изтощение, известно с американския термин „burnout“ (palitrastyle.com/делови/burn-out-или-как-професията-ни-изпепелява, 2014). В тази връзка, хората от урбанизираните територии осъзнават, че трябва по някакъв начин да противодействат на негативното въздействие на всекидневното напрежение. Те търсят и насочват вниманието си към развитие на хоби-интереси, извън рутината на ежедневието, на работната среда. Една от възможностите, която те могат да избират е именно практикуването на щадящи земеделски практики

[1] Красноречив пример са **Висящите градини на Семирамида** (едно от Седемте чудеса на света), построени във Вавилон, на територията на днешен Ирак около 575 пр.н.е. Представляват терасирани и изкуствено напоявани градини. (https://www.britannica.com/place/Hanging-Gardens-of-Babylon, 2019)). Друг пример е **Claire Morissette Garden** - градина на 6-я етаж в Квебек, Монреал, създадена от НПО „Алтернативно хранене“ съвместно с университета за устойчиво развитие CRAPAUD с основна цел устойчиво производство на храна в рамките на града, образователна дейност, осигуряване на работни места, социални контакти. Към инициативата непрекъснато се присъединяват университети, институции, ресторанти и др. **DakAkker, Ротердам** е най-голямата покривна ферма в Европа за производство на храна (плодове, зеленчуци, билки, подправки, пчели) в градски условия, подобряване на микроклимата и условията за живот на гражданите (https://dakakker.nl/site/?lang=en, н.д.).

в конкретно определени от общините територии. Тези „*споделени градини*“, се използват на основата на договорни отношения[2].

Въпреки че в България все още липсва нормативна уредба за развитие на градското земеделие, все повече са примерите на различни асоциации, организации и институции, които работят в тази насока. Така например за София по проект е създадена интерективна карта, която показва изоставени терени, подходящи за градско земеделие[3]. (Investor.bg, 2018).

За разлика от България по света съществуват редица добри практики за градско земеделие, които оказват положително въздействие върху градските общности и формират ценности, насочени не само към околната среда, но и към самите тях[4].

Независимо от трудностите в българските условия и липсата на нормативни документи, идеята за развитие на градското земеделие все повече се популяризира. Това произтича не само от съвременния начин на живот, изтощителното умствено напрежение на все повече млади хора, но и от формирането на позабравени ценности към – природата, собственото ни здраве и храната.

Предизвикателствата пред България са свързани с приетата през 2018 г. ***концепция за развитие на градското градинарство*** (https://www.berlin.de/rbmskzl/aktuelles/pressemitteilungen/2018/pressemitteilung.767738.php, 2018) от Берлинския сенат. Тя предвижда неговото популяризиране във всичките му форми и по-добрата му интеграция в градското планиране. Идеята е градските зеленчукови градини и гради-

[2] Историята на “Градско градинарство – София” започна през далечната 2012 година. През 2015 година започна приключението “Градина заДружба”! А през 2019 е налице една прекрасна градина, разпростираща се на огромните, дори и за европейски стандарти, 6 декара с водоизточник и осигурена охрана от Пазари Юг. Изградена е комунална градина “Градина за Дружба”, състояща се от 32 отделни градинки с различна големина, и директно замесени около петдесет градинари. Чрез идеята за включване на хората от всички видове философии, възгледи, идеали, политически спектруми и ценности успяхме да създадем общество, работещо само за себе си. (https://www.urbangardening-sofia.com/, н.д.)

[3] Проектът е подкрепен от Столична община и инициативата „Визия за София“.

[4] В германския град Андернах, наречен “ядливият град“, плодовете на отглежданите растения могат да се откъсват и опитват от всички негови жители, което придава нов смисъл на концепцията за мултифункционален “ядлив град” (edible city). Отглеждането на ядливи растения на обществени места връща природата в града и разкрива нови начини за съзнателно придържане към здравословна диета (https://www.urbangardening-sofia.com/брането-е-разрешено/, 2019).

нари да бъдат подпомагани институционално от предварително създадена общинска структура, а заинтересованите организации в Берлин, трябва да изработят единна концепция за различните типове градски градини, управлението на пространствата за градско градинарство, но също така и образователни концепции за училищата и мултикултурната отвореност на градините с цел превръщането на Берлин в един "ядлив град". Градските зелени площи ще се използват и за отглеждане на зеленчуци, които да бъдат споделяни с хора в нужда (https://www.urbangardening-sofia.com/концепция-за-развитие/, 2019). Такива примери са показателни за възможността и за развитие на градските общности в една по-зелена среда със съдействието на всички заинтересовани страни, чрез координация и взаимодействие при осъществяване на поставените цели.

Заключение

Градското земеделие се превръща във все по-привлекателен компонент в живота на съвременния, модерен човек. Положителните ефекти от развитието на градско/крайградско земеделие намират израз в използване на екологосъобразни, природощадящи практики, възможности за осигуряване на здравословна и чиста храна за семейството, разкриване на нови работни места или доброволен труд, положително въздействие върху здравето на индивида, устойчивост в развитието на градските територии, социализация на членовете, къси вериги на доставки, кооперирание между членовете и др.

Предизвикателствата по отношение развитието на градско земеделие са свързани с разкриването на неговия потенциал за повишаване качеството на живота и на средата в която живеят общностите в урбанизираните територии. Освен това то допринася за повишаване устойчивото развитие на тези общности в градската среда.

Литература

https://dakakker.nl/site/?lang=en.

https://www.urbangardening-sofia.com/.

https://www.urbanagriculture-bg.com/.

https://www.berlin.de/rbmskzl/aktuelles/pressemitteilungen/2018/pressemitteilung.767738.php.

https://www.bgfermer.bg/Article/6991556.

https://www.britannica.com/place/Hanging-Gardens-of-Babylon.

https://www.urbangardening-sofia.com/брането-е-разрешено/.

https://www.urbangardening-sofia.com/концепция-за-развитие/.

https://www.nsi.bg/bg/content/3068/вътрешна-миграция-на-населението-между-градовете-и-селата-по-пол.

A. Jenkins, G. K. (2015). Planning urban food production into today's cities. *Future of Food: Journal on Food, Agriculture and Society, 3 (1)*, 35-47.

https://www.nsi.bg/bg/content/3068/вътрешна-миграция-на-населението-между-градовете-и-селата-по-пол. (12 04. 2019 г.).

Investor.bg. (18 04 2018 г.). Извлечено от https://www.imoti.net/bg/novini/view/interaktivna-karta-pokazva-terenite-podhodjashti-za-gradsko-zemedelie-v-stolicata.

Keeffe, G. (2016). Sustainable urban agriculture and food planning. От *Hardware software interface – A strategy for the design of urban agriculture' in R. Roggema (ed)* (стр. 15-37). Routledge.

McEldowney, J. (2017). Urban agriculture in Europe. Patterns, challenges and policies. European Union.

McEldowney, J. (2017). *Urban agriculture in Europe. Patterns, challenges and policies, с 6.* European Parliamentary Research Service.

(11 03 2014 г.). palitrastyle.com/делови/burn-out-или-как-професията-ни-изпепелява. (Д. Стоянов, Интервюиращ)

Иванов, Б. и. (2019). *Анализ на състоянието на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост.* София: Институт по аграрна икономика.

Павлов, П. (2016). Възможности за разгръщане на селския туризъм в България. *Общата селскостопанска политика на ЕС и агробизнеса в Р България – икономически и правни проблеми* (стр. 201). Свищов: АИ "Ценов".

Павлов, П. (2017). Предприемачество в алтернативния туризъм. *Потенциал за развитие на фермерските пазари в България* (стр. 184). Свищов: АИ "Ценов".